

Datum van
inontvangstneming

:

23/10/2019

Geanonimiseerde versie

Vertaling

C-687/19 - 1

Zaak C-687/19

Verzoek om een prejudiciële beslissing

Datum van indiening:

18 september 2019

Verwijzende rechter:

Cour d'appel de Mons (België)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

5 september 2019

Appellante, oorspronkelijk verweester:

Ryanair Ltd

Geïntimeerde, oorspronkelijk verzoekster:

PJ

[omissis]

[omissis] **[Or. 2]**

INZAKE

RYANAIR Ltd [omissis],

appellante,

[omissis]

TEGEN

PJ [omissis],

geïntimeerde,

[omissis] **[Or. 3]** [omissis] [verloop van de procedure]

I. Ontvankelijkheid van het hoger beroep

Het hoger beroep [omissis] is ontvankelijk. [omissis]

II. Voorgeschiedenis en actueel voorwerp van het geding

PJ heeft de vennootschap [omissis] RYANAIR [omissis] gedagvaard teneinde haar te laten veroordelen om haar als schadevergoeding de hoofdsom van 60 000 EUR te betalen, onder voorbehoud van een eventuele verhoging of verlaging in de loop van het geding, plus een voorlopig bedrag van 2 000 EUR, vermeerderd met de compensatoire intrest te rekenen vanaf 25 februari 2015.

Bij ter terechtzitting van 24 januari 2018 neergelegde conclusie heeft zij verzocht dat een arts-deskundige zou worden aangesteld om haar schade te begroten, alvorens uitspraak wordt gedaan.

In het besteden vonnis, dat bij verstek werd uitgesproken ten aanzien van de vennootschap [omissis] RYANAIR [omissis], werd RYANAIR veroordeeld tot betaling aan PJ van het voorlopige bedrag van 1 500 EUR en werd voor het overige de deskundige RI aangesteld.

[omissis] **[Or. 4]**

III. Rechtsgrondslag van het hoger beroep

III.1. Relevante feiten

1. Op 25 februari 2015 is geïntimeerde in Barcelona ingestapt voor vlucht FR2829 naar Charleroi. Zij was vergezeld van haar 9 maanden oude kind SH.
2. Terwijl het vliegtuig boven de Pyreneeën vloog, kwam het in hevige turbulentie terecht, waardoor twee bemanningsleden gewond zijn geraakt: een stewardess is tegen het plafond geslingerd en een andere is gewond geraakt aan de enkel toen zij geraakt werd door een cateringwagentje. Het vliegtuig is omgeleid naar Bordeaux opdat die twee gewonden konden worden verzorgd.
3. Het vliegtuig is op de luchthaven van Charleroi geland met vijf uur vertraging.
4. Geïntimeerde bevestigt dat zij door die gebeurtenissen erg geschrokken is en lijdt aan een posttraumatisch stresssyndroom dat haar ziek maakt. Zij vordert dat appellante wordt veroordeeld tot vergoeding van die schade.
5. Geïntimeerde legt voor:

2

- een door psychiater TG ondertekend attest van 17 augustus 2015 waarin hij de verklaringen van geïntimeerde weergeeft, preciseert dat zij sinds de gebeurtenissen bang is voor alle soorten vervoer en zij die pijnlijke momenten herbeleeft, en concludeert dat volgens hem „deze patiënte de typische kenmerken van ziekmakende posttraumatische stress [vertoont] en [...] zij daarvoor psychologische zorg en een behandeling met medicijnen nodig [heeft]”;
- drie attesten [omissis] waarin wordt verklaard dat geïntimeerde sinds 28 april 2015, naar aanleiding van de litigieuze gebeurtenissen, therapie heeft gevolgd;
- een door VF opgesteld attest van 20 maart 2017, waarin wordt gesteld dat geïntimeerde sinds 25 februari 2015 lijdt aan een postcommotioneel syndroom, waarbij zij last heeft van angst, slaapstoornissen en lumbo-ischialgie S1 rechts;
- de resultaten van een op 21 februari 2017 uitgevoerd röntgenonderzoek, waarbij een „discushernia L5-S1 achteraan rechts werd vastgesteld, die in conflict kwam met de zenuwwortel S1 rechts”. **[Or. 5]**

III.2. Bespreking

6. Appellante stelt dat:

- de vordering verjaard is;
- in casu geen schadevergoeding mogelijk is omdat geen sprake is van een ongeval en, subsidiair, van lichamelijk letsel, in de zin van artikel 17, lid 1, van het Verdrag van Montreal van 28 mei 1999 tot het brengen van eenheid in enige bepalingen inzake het internationale luchtvervoer;
- het oorzakelijk verband niet bewezen is.

III.2.1. Verjaring

7-16. [omissis] **[Or. 6]** [omissis]

17. Bijgevolg is de vordering niet verjaard [omissis].

III.2.2. Het begrip „ongeval”

18-20. [omissis] **[Or. 7]** [omissis]

21. In casu blijkt uit de voorgelegde stukken dat het vliegtuig tijdens de litigieuze vlucht plots in hevige turbulentie is terechtgekomen waardoor twee bemanningsleden lichamelijk letsel hebben opgelopen en het vliegtuig moest worden omgeleid.

III.2.3. Het begrip „lichamelijk letsel”

22. Om voor schadevergoeding in aanmerking te komen, moet geïntimeerde eveneens bewijzen dat zij bij die onverwachte en plotselinge gebeurtenis lichamelijk letsel heeft opgelopen.
23. Geïntimeerde heeft nooit gesteld dat zij ten gevolge van de tijdens de litigieuze vlucht opgetreden turbulentie gewond is geraakt, ook niet in de dagvaarding, waarin zij stelt dat zij door de gebeurtenissen erg geschrokken en getraumatiseerd is geweest, maar waarin zij geen enkel lichamelijk letsel vermeldt. [omissis]
24. [omissis] **[Or. 8]**
25. Appellante betoogt evenwel dat zuiver psychisch letsel van schadevergoeding is uitgesloten, op grond van zowel artikel 17, lid 1, van het Verdrag van Montreal, dat ziet op lichamelijk letsel, als verordening (EG) nr. 889/2002, en als haar eigen algemene voorwaarden, die het recht van partijen vormen.
26. Verordening (EG) nr. 889/2002 van het Europees Parlement en de Raad van 13 mei 2002 houdende wijziging van verordening (EG) nr. 2027/97 van de Raad betreffende de aansprakelijkheid van luchtvervoerders bij ongevallen herinnert er in overweging (4) aan dat het Verdrag van Montreal voorziet in een systeem van onbeperkte aansprakelijkheid bij overlijden of letsel van passagiers.
27. Artikel 2, lid 2, van die verordening stelt dat aan in deze verordening voorkomende begrippen die niet in lid 1 zijn omschreven, dezelfde betekenis wordt gehecht als daaraan in het Verdrag van Montreal wordt gegeven. In de overwegingen van die verordening wordt eraan herinnerd dat een systeem van onbeperkte aansprakelijkheid bij overlijden of letsel van passagiers passend is binnen de context van een veilig en modern luchtvervoerssysteem.
28. Artikel 3, lid 1, van die verordening bepaalt dat de aansprakelijkheid van een luchtvervoerder van de Gemeenschap met betrekking tot de passagiers en hun bagage is onderworpen aan alle bepalingen van het Verdrag van Montreal die betrekking hebben op die aansprakelijkheid. Volgens de bijlage bij de verordening is de aansprakelijkheid voor overlijden of letsel van passagiers niet door financiële limieten beperkt.
29. In de algemene voorwaarden van appellante wordt eraan herinnerd dat het in het Verdrag van Montreal bedoelde internationale vervoer onderworpen is aan de aansprakelijkheidsregels van dat verdrag en aan die van verordening nr. 2027/97 van de Raad (zoals gewijzigd door verordening nr. 889/2002), evenals aan die algemene voorwaarden zelf, die in artikel 14.2 bepalen: „*Er zijn geen financiële beperkingen met betrekking tot onze aansprakelijkheid in gevallen van overlijden, verwonding of ander lichamelijk letsel dat wordt opgelopen door een Passagier. [...]*”.

30. Appellante betwist niet dat verordening nr. 2027/97 de inhoud van het Verdrag van Montreal niet wijzigt.
31. Noch in het Verdrag van Montreal, noch in verordening (EG) nr. 889/2002 wordt het begrip „lichamelijk letsel” gedefinieerd. In zijn gebruikelijke betekenis betekent de term „letsel” een „ernstige verandering die in een orgaan wordt teweeggebracht door een ziekte, een ongeval (verwonding, kneuzing, brandwond)”, en betekent de term „lichamelijk”: „met betrekking tot het [fysieke] lichaam” (*Le Robert illustré*, 2012). **[Or. 9]**
32. Appellante verdedigt de volgende stelling:

Posttraumatische stress, zoals die welke door geïntimeerde wordt aangevoerd, vormt geen „lichamelijk letsel” in de zin van het Verdrag van Montreal. Het feit dat psychische schade niet erkend wordt als te vergoeden schade is niet nieuw. Vóór de inwerkingtreding van het Verdrag van Montreal bevatte artikel 17 van het Verdrag van Warschau reeds een substantieel vergelijkbare regeling. De United States Supreme Court (Hooggerechtshof van de Verenigde Staten) heeft een baanbrekend arrest uitgesproken in de zaak ██████ (US Supreme Court, *Eastern Airlines, Inc. v. ██████* 17 april 1991, 499 US 530 (1991), waarin onder meer het volgende werd gesteld: „*Zelfs als we het erover eens zouden zijn dat het als beleidsdoel wenselijk is dat zuiver psychisch letsel in aanmerking komt voor schadevergoeding, kunnen we dergelijk beleid niet uitvoeren zonder overtuigend bewijs dat dit de wil van de ondertekenaars was met betrekking tot artikel 17. Zoals besproken, geven noch de bewoordingen, noch de totstandkomingsgeschiedenis, noch de latere uitleggingen van artikel 17 duidelijk blijk van een dergelijke wil.*”

Uit de totstandkomingsgeschiedenis van het Verdrag van Montreal blijkt dat bepaalde Scandinavische landen hebben geprobeerd om naast lichamelijke ook psychische letsels in het verdrag te laten opnemen (International Civil Aviation Organization (Internationale Burgerluchtvaartorganisatie), International Conference on Air Law, Montreal, 10-28 mei 1999, deel 1, *Minutes*, blz. 67).

Die optie werd echter bewust niet behouden in de definitieve tekst van dit verdrag: er werd beslist dat enkel sprake zou zijn van lichamelijke letsels.

Die uitsluiting van psychische letsels uit het Verdrag van Montreal wordt bovendien bevestigd door de keuze die het comité voor de herziening van het Verdrag van Rome van 1952 heeft gemaakt met betrekking tot op de grond [door buitenlandse luchtvaartuigen] aan derden toegebrachte schade. Het Verdrag betreffende de vergoeding van door luchtvaartuigen aan derden toegebrachte schade van 2 mei 2009 (niet door België geratificeerd) bepaalt in artikel 3, lid 3, namelijk dat „*[s]chade ten gevolge van een overlijden, lichamenlijk letsel of psychisch letsel [...] in aanmerking [komt] voor schadevergoeding. Schade ten gevolge van psychisch letsel komt slechts in aanmerking voor schadevergoeding indien zij is veroorzaakt door een kennelijke psychiatrische aandoening die het*

gevolg is van hetzij een lichamelijk letsel, hetzij rechtstreekse blootstelling aan een situatie die levensbedreigend is of het risico op lichamelijk letsel inhoudt.”

Dit is het enige rechtsinstrument inzake luchtvervoer dat aan een bepaalde categorie slachtoffers de mogelijkheid biedt om in welbepaalde gevallen aanspraak te kunnen maken op een vergoeding van hun psychische schade.

[Or. 10]

De door de internationale wetgever gemaakte keuze berust niet op toeval, maar komt voort uit zijn wens om te zorgen voor een eenvormig, redelijk en evenwichtig compromis tussen enerzijds de bescherming van de belangen van de passagiers en anderzijds de bevordering van het luchtvervoer als een activiteit die het vrije verkeer van personen en goederen op sociaal en commercieel gebied mogelijk moet maken.

Elke andere oplossing zou de deur openzetten voor ongepaste vorderingen tot schadevergoeding vanwege eender welke passagier die beweert dat hij door het gebruik van een vervoermiddel een psychologisch ongemak van welke aard ook heeft geleden.

33. Geïntimeerde verdedigt de volgende stelling:

In de zaak █████ heeft de United States Supreme Court zich enkel gebogen over de kwestie van een zuiver psychisch letsel en heeft de kwestie van een psychisch letsel dat gepaard gaat met een lichamelijk letsel of een psychisch letsel dat zich later manifesteert door een lichamelijk letsel buiten beschouwing gelaten.

In de zaak █████ v. Delta Airlines, die na de zaak █████ kwam, heeft verzoekster verklaard dat zij doodsbang was tijdens een noodlanding en dat achteraf bij haar een posttraumatisch stresssyndroom is vastgesteld. Zij heeft betoogd dat recente medische ontwikkelingen hebben aangetoond dat extreme stress fysieke schade aan de hersenen veroorzaakt, te weten de fysieke vernietiging of de atrofie van delen van de hippocampus in de hersenen. De rechter heeft die argumentatie gevolgd en heeft die elementen als afdoende beschouwd (United States District Court for the District of Montana (rechter in eerste aanleg voor het district Montana, Verenigde Staten), █████ v. Delta Airlines, Inc., 56 F. Supp. 2d 1190 (D. Mont. 1999), 3 juni 1999).

Men kan zich afvragen wat de scheidslijn is tussen een lichamelijk en een psychisch letsel.

Na de zaak █████ tijdens de onderhandelingen over de tekst van het Verdrag van Montreal, wilden de Amerikaanse vertegenwoordigers, evenals die van Zweden en Noorwegen, uitdrukkelijk het begrip „psychisch letsel” toevoegen. Zij stuitten echter op verzet van een groot aantal vertegenwoordigers van andere landen, die dit niet nodig vonden omdat het begrip „psychisch letsel” volgens hen reeds inbegrepen was in de term „lichamelijk letsel”. Dit werd bevestigd door de Franse vertegenwoordiger bij de onderhandelingen over het Verdrag van Montreal, die

aangaf dat de term „lichamelijk letsel” naar zowel psychische als lichamelijke letsels verwees (International Civil Aviation Organization, International Conference on Air Law (Convention for the Unification of Certain Rules for International Carriage by Air), Montreal (10-28 mei 1999), *Minutes*, doc. 9775 - DC/2, blz. 68, punt 36 (2001)).

Bij twijfel over de algemene voorwaarden dient artikel 1162 van het Belgisch Burgerlijk Wetboek te worden toegepast. **[Or. 11]**

34. Volgens artikel 267 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie is het Hof van Justitie van de Europese Unie bevoegd om, bij wijze van prejudiciële beslissing, een uitspraak te doen over de uitlegging van de Verdragen en over de geldigheid en de uitlegging van de handelingen van de instellingen, de organen en de instanties van de Unie.

Aangezien de uitlegging van het Unierecht toekomt aan het Hof, dient de in het dictum van dit arrest vermelde prejudiciële vraag aan het Hof te worden voorgelegd, alvorens uitspraak wordt gedaan ten gronde.

OM DEZE REDENEN

[omissis]

Alvorens uitspraak wordt gedaan ten gronde, wordt aan het Hof van Justitie van de Europese Unie de volgende prejudiciële vraag voorgelegd:

Dienen artikel 2, lid 2, van verordening (EG) nr. 889/2002 van het Europees Parlement en de Raad van 13 mei 2002 houdende wijziging van verordening (EG) nr. 2027/97 van de Raad betreffende de aansprakelijkheid van luchtvervoerders bij ongevallen, en dus ook artikel 17, lid 1, van het Verdrag van Montreal van 28 mei 1999 tot het brengen van eenheid in enige bepalingen inzake het internationale luchtvervoer, aldus te worden uitgelegd dat zij zich ertegen verzetten dat een psychisch letsel, zoals posttraumatische stress, in aanmerking komt voor een op basis van die bepalingen toegekende schadevergoeding?

[ondertekeningen]

[omissis] **[Or. 12]** [omissis]